

Boekbesprekingen

J. W. M. Borghouts-Van Erp, *Rekenproblemen: opsporen en oplossen*. Orthovisies-6, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1978, XV + 222 pag., ISBN 9001 67415 1, f 29,50.

Het boek is een neerslag van de jarenlange ervaring van de auteur met kinderen met rekenproblemen. Op systematische wijze en in een heldere stijl behandelt de schrijfster achtereenvolgens drie thema's: de definitie van het rekenen, de diagnostiek van rekenproblemen, de behandeling van rekenproblemen.

Bij het opsporen van de achtergronden en oorzaken van rekenmoeilijkheden worden twee soorten diagnostisch onderzoek uitgevoerd: psychodiagnostisch onderzoek (onderzoek van het logisch denken, het visueel voorstellen en het geheugen) en didactisch onderzoek. Het didactisch onderzoek vindt plaats in twee fasen, welke samenhangen met de twee aspecten die de auteur bij de definiëring van het rekenen heeft onderscheiden:

- redactie-rekenen: het kunnen kwantificeren – in cijferformules omzetten – van logische relaties welke in een verhaal gegeven zijn. Voorwaarde voor deze vaardigheid is een goed ontwikkeld getalbegrip. In de diagnostiek van dit aspect treffen we de bekende onderwerpen aan: meten, conservatie, correspondentie, classificatie, tellen tot tien, kennis van cijfers en symbolen;
- rekenvaardigheden: het verkort en op ideëel niveau (zonder materiaal) kunnen uitvoeren van de in de formule voorgeschreven handelingen.

Van alle toetsopgaven worden in het boek voorbeelden gegeven.

Naar aanleiding van het didactisch onderzoek bij kinderen met rekenproblemen stelt de auteur een aantal foutencategorieën van algemene aard op, die als bron voor rekenproblemen aangemerkt kunnen worden. Aan een aantal van deze foutencategorieën wordt bij de behandelingsprogramma's speciaal aandacht besteed.

De orthodidactische behandelingsprogramma's richten zich op die leerlingen die wel beschikken over een getalbegrip, maar vastgelopen zijn met de rekenvaardigheden. De programma's richten zich dus, zoals de schrijfster zelf ook aangeeft, op een subpopulatie van de leerlingen met rekenproblemen. Met het oog op de genoemde groep bevat het orthodidactische deel oefeningen met betrekking tot de volgende onderwerpen: getallen lezen, schrijven en begrijpen, splitsen van getallen, vermenigvuldigen en delen, hoofdrekenen met grote getallen, cijferen, breuken. Bij elk onderdeel geeft de auteur een uitvoerige

beschrijving van de leerdoelen en van de te volgen methode, alsmede een toets om te controleren of het gestelde doel bereikt is.

Ter evaluatie van het geheel moeten we vaststellen, dat de vaardigheden en categorieën die de auteur noemt niet nieuw zijn en dat ze verspreid in de literatuur al door verschillende andere auteurs vermeld en geanalyseerd zijn. Voor degenen die al enigszins thuis zijn in de literatuur op dit terrein biedt het boek van mevrouw Borghouts dan ook geen nieuwe inzichten. Daarentegen is de nadruk die zij in het boek legt op het laten materialiseren van sommen door leerlingen (daarvan geeft zij zelf vele aardige voorbeelden) en op het gebruik van verschillende soorten materiaal (Cuisenaire, MAB-blokken, honderdveld) bij het aanleren van rekenvaardigheden ongetwijfeld erg nuttig. Helaas vertoont het boek ook verscheidene mankementen. Ik noem enkele ernstige en ga voorbij aan details die tot uitvoerige theoretische discussies leiden.

Zoals gezegd, worden door de auteur twee aspecten onderscheiden bij de definitie van het rekenen. Hierdoor ontstaat een cesuur binnen het begrip 'rekenen' welke door haar niet theoretisch gefundeerd wordt. Het is moeilijk in te zien, waarom het getalbegrip uitsluitend betrekking heeft op 'de vier hoofdbewerkingen met kleine getallen, bijv. tot tien' (pag. 6). Volgens de hier gegeven theorie moeten deze hoofdbewerkingen met hun aanvankelijk beperkte omvang later gegeneraliseerd worden naar de grotere getallen. Met deze opvatting stelt de auteur zich lijnrecht tegenover het idee dat het rekenen gebaseerd moet zijn op een algemene oriëntatie in het relatie-systeem dat ten grondslag ligt aan de rekenkunde (vgl. Davydov wiens werk tegenwoordig ook in het westen toegankelijk is). Op zichzelf is er uiteraard niets op tegen om dit idee niet over te nemen, maar we zouden dan op zijn minst een argumentatie mogen verwachten, waaruit de voorkeur voor het gebruikte systeem blijkt. Nu blijft de gekozen theoretische stellingname willekeurig en subjectief.

Analoge kritiek is mogelijk ten aanzien van de door de schrijfster gehanteerde leerprocedure. Het gebruik van termen als materiële handeling, ideële handeling, verinnerlijking, verkorting doet vermoeden, dat de auteur aansluit bij de leertheorie van de russische psycholoog Gal'perin (zij noemt die naam overigens niet). In de door mevrouw Borghouts gebruikte leerprocedure wordt de verbale fase

echter – in strijd met de voorschriften van Gal'perin – overgeslagen en dit, blijkens de inleiding van het boek, met opzet. Wederom geldt: op zichzelf is deze maatregel niet verfoeilijk, mits deze met goede argumenten beargumenteerd wordt. Deze argumenten ontbreken. Daar komt vervolgens nog bij, dat ook een evaluatie van de orthodidactische behandelingsprogramma's in het boek ontbreekt, zodat ook de mogelijkheid om het gekozen leerprogramma, bij ontstentenis van theoretische argu-

menten, met empirische argumenten te rechtvaardigen, afwezig is.

De slotevaluatie van dit werk luidt dan ook, dat het theoretisch zwak beargumenteerd, weinig kritisch en eclecticisch is. Voor de practicus biedt het misschien een aantal bruikbare alternatieven voor onderdelen van het lopende programma. De lezer bepale zelf waar hij de meeste waarde aan hecht.

H. van Oers

H. Freudenthal, *Weeding and Sowing, Preface to a Science of Mathematical Education*, D. Reidel Publishing Company, Dordrecht, 1978, IX+314 pag., f 93,60, ISBN 90 277 0789 8.

Dit boek is van belang voor allen, die met de praktijk van het onderwijzen te maken hebben. Niet alleen met het onderwijzen van wiskunde.

De ondertitel van het boek wijst op de opvatting van de auteur dat een wetenschap van wiskundeonderwijs nog niet bestaat. Hij draagt daarvoor een paar bouwstenen aan. Of liever, in de terminologie van de titel, hij poot een aantal zaden. Voordat men gaat zaaien moet men echter eerst onkruid verwijderen. Daarop slaat het eerste woord van de titel.

In het eerste hoofdstuk *What is science* geeft de auteur aan wat hij onder wetenschap verstaat: een menselijke activiteit, niet een schatkist van ware uitspraken. Dat betekent dat een wetenschap niet gedefinieerd kan worden door middel van karakteristieke eigenschappen, maar door een afgrenzen van de activiteiten door criteria. Freudenthal noemt er drie: relevantie, consistentie en openbaarheid. Aan de hand daarvan bespreekt hij pseudo-wetenschappen en non-wetenschappen in *The fringe of science*. Verder vergelijkt hij techniek en geloof (in de betekenis van menen dat iets waar is, niet in religieuze zin) met wetenschap in *Science and technology* en *Science and faith*. In *Values* vergelijkt hij wetenschap zowel met techniek als met de achtergrondfilosofie van beide.

Hoofdstuk II, *On Education* gaat over de invloed van de maatschappij op het onderwijs. De auteur is het eens met het idee van gelijke mogelijkheden voor allen, maar wijst van de hand, dat dat kan worden nagestreefd door middel van administratieve maatregelen, zoals het bijeenbrengen van verschillende schooltypen of door middel van systemen zoals Mastery Learning. Veel differentiatiesystemen bereiken het tegendeel van waar ze voor zijn ontworpen, doordat ze ofwel de sociale context van het leren verwaarlozen, ofwel leerlingen in kleine homogene groepen bijeenbrengen. De auteur staat de heterogene leer groep voor. Hij baseert die mening op observaties van leerlingen die (wiskundige) leeractiviteiten uitvoeren en daarbij op verschillende taalniveaus kunnen werken. Innovatie speelt hierbij een grote rol. Ook hierover heeft de auteur uitgesproken ideeën: innovatie kan niet op voorhand worden geprogrammeerd, maar begint in de klas. Daarbij behoort een fundamentele verandering van de lerarenopleiding.

Was Freudenthal in hoofdstuk II al met wieden begonnen, in het derde hoofdstuk, *On a science of education*,

trekt hij pas goed van leer. Men kan nauwelijks meer over wieden spreken. Het is eerder puinruimen. Genadeloos analyseert hij zekere modes in het formuleren van onderwijsdoelstellingen, curriculumtheorieën, opinieonderzoeken, evaluatiesystemen, modelvorming. Theorieën van algemeen onderwijskundigen zijn lege omhulsels, die ontstaan als gevolg van een filosofie die vorm en inhoud scheidt.

Tot de modes en rituelen behoren de taxonomie van Bloom c.s., Mastery Learning, diverse voorbeelden waarbij leerdoelen geatomiseerd worden in een poging ze operationeel te doen zijn (of laten lijken), misbruik van statistische technieken. Leraren zijn slachtoffer van wat hen door algemeen onderwijskundigen als hoogste wijsheid wordt opgedrongen. In dit hoofdstuk wordt een uitzicht op mogelijke verbetering van de toestand gegeven door de nadruk, die de auteur legt op onderwijskundig onderzoek, dat zich baseert op het bestuderen van leren als een proces, dat individueel (zij het in een sociale context) plaats vindt en waarbij discontinuïteiten in het proces essentieel zijn.

In het laatste hoofdstuk, *A science of mathematical education*, wordt gezaaid. Freudenthal bespreekt kenmerken van taal als de drager van onderzoek, en van motivatie – door middel van discontinuïteiten in het leerproces, door middel van het hebben van doelen, en door middel van materiaalfactoren (*make-up*) – als motor van het leerproces. Hij wijst op een algemene mening, als zou leren geleidelijk gebeuren door middel van veel voorbeelden (*comprehension*) en stelt daartegenover het belang van het leren door het directe vatten van de generalisatie (*apprehension*). Van deze laatste vormen van leren worden twee vormen gegeven, waaronder het leren door een paradigma.

Vervolgens wordt ingegaan op het verschijnsel van taalniveaus, van blikwisseling en van het leren in context.

Het boek besluit met een voorbeeld van wat de auteur beschouwt als een eerste voorwaarde voor onderwijskundig onderzoek in de wiskunde: didactische fenomenologie van wiskundige begrippen.

Uw resencent is het meest geboeid geraakt door het eerste en het laatste hoofdstuk. Dat komt misschien omdat de auteur daar zijn eigen creativiteit het meeste toont. Wat hij

in het laatste hoofdstuk aangeeft over de manier waarop leerprocessen plaats vinden is van fundamenteel belang en zou bekend moeten zijn bij allen die praktisch met onderwijs bezig zijn. (Freudenthal beperkt zich uitdrukkelijk tot onderwijs in de wiskunde, maar het is te hopen, dat ook velen, die zich met andere gebieden van de wiskunde bezighouden kennis nemen van het boek.)

De eerlijkheid gebied mede te delen, dat de beide middelste hoofdstukken me regelmatig irriteerden. Maar dat

kwam dan door de wat mopperige stijl waarmee de auteur afrekenet met een heleboel kwakzalverij in de onderwijskunde en niet door de inhoud van zijn betoog. De genadeloze wijze waarop hij modeverschijnselen en rituelen in innovatie en onderzoek van het onderwijs onder de loupe neemt stemt in elk geval tot nadenken en dwingt tot eerlijk zelfonderzoek. Daarom ook aanbevolen voor een ieder die in het gebied van de algemene onderwijskunde werkzaam is.

J. van Dormolen

R. E. Jennings, *Education and politics (Politicly-making in local education authorities)*, Batsford Ltd., London, 1977, 214 pag., f 21,70, ISBN 0713404752.

Jennings, associate professor aan het 'department of educational administration' van de staatsuniversiteit van New York in Buffalo, brengt in dit boek verslag uit van een tijdens zijn verlofjaar 1973/74 in Engeland verricht onderzoek. Het betreft hier een verkennende beschrijving van de (ontwikkeling der) besluitvormingsstructuren, -processen en -inhouden binnen de sector onderwijs in een zestal local education authorities (three Outer London boroughs and three counties). Het per traditie sterk gedecentraliseerde Engelse onderwijsstelsel, dat Jennings in zijn funktioneren in de regio op levendige wijze, vrij gestructureerd en gevoelig (ook voor trends!) beschrijft, heeft ons inziens enige exemplarische waarde voor ons land – zeker op dit moment. Bij dit laatste denken we aan: de weer toenemende belangstelling voor het regionaal-ekonomische beleid (zie bijvoorbeeld het overzichtsartikel 'De regio als sociaal-ekonomisch beleidskader' in E.S.B. 21-2-79) en de jongste onderwijsbegroting waarin iets meer dan voorheen belangstelling voor het thema regionalisatie wordt beleden. Sceptis lijkt echter wat dit laatste betreft vooralsnog geboden. Zelfs een voormalige minister van onderwijs in het decentralisatie-vriendelijke Engeland typeerde in 1971 in een gesprek met Kogan* de houding van vertegenwoordigers der centrale overheid ten opzichte van regionale organen als ietwat 'schizofreen'. De woorden in de Handelingen van de eerste en tweede kamer gewijd aan bijvoorbeeld het decentraliseren van gedekontreerde diensten en de daadwerkelijke gang van zaken betreffende de reorganisatie van het binnenlands bestuur, onderstrepen Croslands stelling.

De onderwijssector sec biedt eveneens voorbeelden die de stelling staven. Zo wordt een meer creatieve vormgeving van onderwijs, vorming en scholing door middel van een gezamenlijke aanpak van drie à vier ministeries op het nationale niveau reeds getorpedeerd door mini-ruzies over competentie-kwesties tussen de verwante ministeries O. & W. en C.R.M. Ook de kansen die een geavanceerde coproductie van rijk en provincies als het *integraal* structuurplan voor het noorden in principe biedt, lijken niet door de rijksoverheid te worden benut. Voorts wordt het kleine-scholen-vraagstuk nog steeds niet echt aangepakt. Hetzelfde geldt voor de reorganisatie (en het gedeeltelijk decentraliseren) van de

onderwijsinspectie bij het basis- en voortgezet onderwijs. Politieke partijen lijken evenzeer aan de voornoemde ziekte schizofrenie te lijden. Zo voerden de bewindslieden van de P.v.d.A. in het vorige kabinet op O. & W. en C.R.M. resp. een meer centralistisch en een meer decentralistisch getint beleid, en bepleit het C.D.A. voor de sociaal-ekonomische (en de bestuurlijke sektor) meer decentralisatie; daarentegen lijkt deze partij zich – uit machtsstrategische overwegingen? – in de O. & W.- en C.R.M.-sektor angstvallig tegen de tendens tot regionaliseren te verzetten.

Jennings biedt ons in zijn studie een deskriptieve analyse aan van het reilen en zeilen van het onderwijsbeleid in een zestal L.E.A.'s (local education authorities). Hij wijst op enkele trends die de relatieve autonomie van de regio versterken en die ook voor ons land enige gelding hebben en/of kunnen krijgen. Zo neemt het gewicht van de politiek op het regionale niveau toe (denk hier aan onze program-kolleges) en moet het ministerie in Londen enkele touwtjes uit handen geven (mede doordat de regio ambtelijk beter is toegerust). Jennings memoreert ook het effect van de bestuurlijke herindeling van 1974 op bovenstaande ontwikkeling.

Het boek bevat zeven hoofdstukken; het laatste is samenvattend van aard. We laten ze kort de revue passeren.

In hoofdstuk één 'Education in politics' wordt beschreven waarom de autonomie van de L.E.A.'s impliciet toeneemt en politieke partijen zich ook op het lokale niveau meer met onderwijsvraagstukken gaan bezighouden.

In hoofdstuk twee 'Policy and a process model' komt het begrip 'policy' aan de orde en de functies ervan in het lokale bestuur. Vervolgens wordt een zes-stadia model van het policy-proces geïntroduceerd (zie ook hoofdstuk zes) en een eerste blik geworpen op de diverse (potentiële) deelnemers aan het 'policy-making'.

In hoofdstuk drie 'The local authority as a policy centre' blijkt, dat het politieke kader in toenemende mate bepaald wordt door georganiseerde politieke partijen, vooral de meerderheidspartij(en). Gedetailleerd beschrijft Jennings hoe de partijpolitiek het 'committee system' controleert.

In hoofdstuk vier 'Constraints on the policy process' worden een aantal factoren opgesomd, die het beleidsproces beperkingen opleggen: de centrale overheid; de gekoöpteerde leden van commissies en de bestuurders van scholen; het partikularisme, de tegenstelling tussen stad en platteland, de situering van scholen en het 'going comprehensive'; belangengroepen zoals organisaties van leken en onderwijsgeevenden. Belangwekkend is hoe politici op deze 'belemmeringen' reageren. Opgemerkt wordt, dat onderwijsambtenaren de voornoemde factoren soms vanuit een ietwat ander perspectief zien dan politici.

In hoofdstuk vijf 'Participants in the process' worden de activiteiten en komplementaire rollen van de sleutelfiguren gedetailleerd behandeld (onder meer toegelicht vanuit hun eigen optiek). Het betreft: de 'chief education officer', de voorzitter van de onderwijscommissie en de betreffende partijleider die in het distrikt primair de last van de regeringsverantwoordelijkheid draagt. De 'chief' blijkt de relatie met de voorzitter zorgvuldig te onderhouden; het is zijn (indirekte) lijn naar de regerende partij en de onderwijscommissie. Een belangrijke taak van de voorzitter is het bewaren van harmonie tussen de politiek en het veelal meer deskundige ambtenarendom. Labour en de Conservatives hebben traditioneel een wat verschillende stijl van regeren, al verschuift ook bij laatstgenoemde partij het gewicht onmiskenbaar naar de (partij-)politiek (naar het lijkt mede afhankelijk van de urbanisatiegraad van het distrikt en de politieke samenstelling van de eigen partij en/of de regeringskoalitie in het distrikt waarvan men deel uitmaakt). De macht van de 'regerende' partijleider neemt toe en wordt met name uitgeoefend via het 'policy and resource committee'. De hier aangeduide machtsverschuiving heeft tot gevolg, dat de 'chief' de laatste tijd ook meer direct contact met de partijleider zoekt.

In hoofdstuk zes 'The policy process for education' brengt Jennings de in de vorige hoofdstukken geboekte resultaten bijeen en vergelijkt ze met het in het tweede hoofdstuk geïntroduceerde zes-stadia model van het policy-process. De stadia zijn: initiatie, herformuleren van de opinie (substadia: verzamelen en laten ontstaan), opkomen van alternatieven, discussie en debat, legitimering en implementatie. Indringend laat Jennings zien, hoe het policy-process van het eerste tot en met het laatste stadium afgestemd is op het onder controle houden van de inputs en de beslissingen. In de loop van het proces verschuift voorts het accent wat het nemen van beslissingen betreft van het professionele antwoord naar de politieke konklusie.

In het slothoofdstuk 'Conclusions' werpt Jennings achtereenvolgens nogmaals een blik op het proces, de politici (inklusief de politieke partijen), de professionele

ambtenaren, het publiek en haar organisaties, alsmede de nabije toekomst. Hij geeft nadrukkelijk enkele waarschuwingen en aanwijzingen. Zo wijst hij erop, dat het beleidsproces in toenemende mate een gesloten systeem dreigt te worden. Het waarom daarvan wordt toegelicht. Jennings geeft een uitstekend beeld van het hele scala van de (vaak zeer subtiële en vernuftige) manieren waarop het vernauwen van het beleidsproces gedurende al de zes stadia plaats vindt. Op blz. 203 en 204 noemt hij enige meer effectieve strategieën, waarvan geïnteresseerde en bezorgde burgers zich zijns inziens moeten bedienen om niet bij voorbaat al achter het (partij-)politieke net te vissen. In Nederland doen zich wellicht nog enige extra obstakels voor, bijvoorbeeld geen middenschoolbeweging met een eigen blad, geen traditie van onderwijsbeleid in de regio 'a la de Engelse L.E.A.'s. De op blz. 192 en 193 gekonstateerde strategische ruimte van de regio ten opzichte van het ministerie in London lijkt ook in ons land door wilskrachtige gemeentebesturen en provinciale besturen te (kunnen) worden benut. Onder meer door met O. & W. te gaan onderhandelen over nieuwe zaken, verouderde richtlijnen of te weinig geëxpliciteerde eisen (een voorbeeld is de Groninger middenschool).

Het boek van Jennings is een vrucht van het per traditie in angelsaksische landen sterk ontwikkelde, brede vakgebied 'social and educational administration'. In ons land zijn studies à la Jennings nog vrij schaars (de studie van Leune naar het opereren van lerarenverenigingen in het Nederlandse onderwijsbestel biedt een voorbeeld). Vermeldenswaard is in dit verband wellicht, dat in de B.R.D. enige belangstelling lijkt te ontstaan voor 'Schulentwicklung': het beschrijven en verklaren van veranderingsprocessen in en van scholen.

Jennings is ons inziens ruimschoots geslaagd in zijn opzet om onderwijsgeevenden, bestuurders e.a. te helpen bij het meer inzicht verwerven in onderwijsbeleid en -politiek teneinde op basis daarvan de eigen rol en de onderlinge relaties in 'policy-making' scherper te kunnen waarnemen. Hij wijst ons erop, dat decentralisatie door de regio zelf moet worden veroverd en dat de voorwaarden daarvoor iets gunstiger lijken te worden. De 'schizofrene' opstelling van de centrale overheid ten opzichte van de regio kan op dit moment dus wellicht eniger mate worden doorbroken.

M. Santema

* The politics of education (Edward Boyle and Anthony Crosland in conversation with Maurice Kogan, Penguin Books Ltd., Harmondsworth, Middlesex, 1971, 208 blz.).

R. Lubbers, *De laatste Dingen*, Callenbach, Nijkerk, 1978, 157 pag., f 24,90, ISBN 90 266 00305

In deze 'pedagogisch-hermeneutische bezinning omtrent leven en sterven' zoals de ondertitel luidt, voert Lubbers een pleidooi voor een grotere solidariteit bij het begeleiden

van stervenden. Hij stelt dat stervensbegeleiding nooit aan artsen, verpleegsters, therapeuten alleen mag worden toevertrouwd. Samen vormgeven maakt ook een laatste le-

vensperiode tot een gemeenschappelijke ervaring. De schrijver is een erudiet man, hij kent zijn vak en als therapeut ook de levens- en stervensproblematiek van zijn publiek. Zo zal dit werk velen aanspreken en kan het hen behulpzaam zijn. Velen, niet allen. Er is ook het publiek van het Amerikaanse Forest Lawn, er zijn ook dichters als Van Schagen, er bestaat ook een doodscultus als in Zuid-Italië. Iets hiervan heeft de schrijver gevoeld omdat hij achter in zijn boek enkele andere opvattingen heeft opgenomen. Daarvan is opvallend de uiteenzetting van rabbijn Aschkenasy, die stelt dat het 'de taak van de mens niet is het leven door te komen, maar het leven vorm te helpen geven'. De joodse traditie spreekt dan ook bij voorkeur niet over de zin van het leven, maar over de bestemming van de mens 'en die ligt in het zichtbaar maken in de wereld van het beeld van God waarnaar hij is geschapen'. Het komt me voor dat deze opvatting meer past in de traditie van de Nederlandse beschaving. Deze heeft feitelijk nooit een *ars moriendi* gekend zoals we die elders van de 16e tot de 18e eeuw tegenkomen (Ariès, Vovelle, e.a.). Dat geldt

zeker voor het protestantisme, maar ook, naar ik meen, voor de Nederlandse/katholieken. In onze iconografie ontbreekt het hiernamaals dan ook vrijwel geheel. De Nederlandse 'eu-thanasia' is immers de voortzetting van het 'wel-leven'. Pedagogisch liggen hier aanknopingspunten. Ik betreur het daarom dat de schrijver die toch een pedagogische bezinning voor ogen staat in zijn boek zo weinig over kinderen schrijft. De belangrijke werken over dood en sterven bij kinderen van E. Stern, Sylvia Anthony en Dr. Klink heeft hij kennelijk niet gebruikt. Mocht Weisman gelijk hebben met zijn stelling dat de moderne saecularisatie de dood niet aanvaardbaar heeft gemaakt en dat een verzoening met de dood feitelijk onmogelijk is, dan dienen we de pedagogische accenten anders te leggen en rijst de vraag of we niet veeleer de kinderen het 'wel-leven' dienen te leren, inplaats van het 'wel-sterven', een opvatting waarbij onze voorouders zich wel hebben bevonden. Deze recensie is tevens bedoeld als bijdrage tot de door de auteur gewenste discussie.

N. F. Noordam

M. A. Nauwelaerts, *Opvoeding en onderwijs in het verleden - Teksten en documenten*, tweede herziene uitgave, Acco, Leuven, 1978, deel 1, 166 pag., f 21,-, D 1978/0543/3; deel 2, 274 pag., f 35,-, D 1978/0543/80

De tweede druk van Nauwelaerts werk, dat ik al jaren met mijn studenten gebruik is van de meeste fouten gezuiverd. De indeling is iets veranderd, er zijn nieuwe stukken bijgekomen en een enkel stuk is weggelaten. Over het algemeen heeft de schrijver uit het materiaal een verantwoorde keus gedaan. Dat geldt met name de tijd voor 1800. De 19e en de 20e eeuw zijn wat onevenwichtig: te veel teksten over België, te weinig sociologische en cultureel-antropologische stukken. De Griekse en Latijnse teksten zijn terecht altijd vertaald, maar dit geldt niet van de stukken uit de moderne talen, die zijn soms vertaald en soms niet. De reden is niet altijd duidelijk. De Franse teksten zijn doorgaans in het origineel weergegeven, ook b.v. Rabelais,

die naar mijn ervaring voor Nederlandse studenten te moeilijk is. Van de gemakkelijk leesbare Spencer is een stuk in het origineel, een ander in vertaling opgenomen. De schrijver besteedt naast de Ideeëngeschiede ook aandacht aan het onderwijs in de praktijk. Ook hier is de 19e eeuw karig bedeed. Verder had ik graag iets uit de Talmoed opgenomen gezien en verdient bij bijbelfragmenten de Wilibrordvertaling de voorkeur. Het lezen van historische teksten lijkt me voor pedagogiekstudenten een 'must' en deze verzameling biedt een goede bloemlezing.

N. F. Noordam

Joop Simonse, *Belemmerde kansen*, Sociologie van de volksbuurt, 3e druk, 304 pag., Samsom, Alphen a/d Rijn, 1977, ISBN 90026617.

De schrijver, die wetenschappelijk stafmedewerker is van de Katholieke Stichting voor Gezin en Jeugd te Rotterdam (een stedelijke instelling die in oude wijken club- en buurt-huiswerk organiseert) heeft indertijd als leider van een clubhuis, gevestigd in een Rotterdamse volksbuurt, veel maatschappelijke ervaring en kennis opgedaan.

Zijn studie, uitvoerig indertijd in Pedagogische Studiën besproken, blijkt in een behoefte te voorzien. Vandaar een derde en herziene druk. Voor een belangrijk deel is de studie herschreven en aangevuld met nieuwe gegevens.

Centraal staat in deze studie de maatschappelijke achterstelling van volksbuurtbewoners op het gebied van wonen, onderwijs, werk, deelname aan het maatschappelijke en culturele leven.

De studie maakt duidelijk dat niet alleen externe factoren het maatschappelijk achterblijven bepalen maar eveneens interne factoren als de verhoudingen tussen man en vrouw, het opvoeden van de kinderen, de relaties met familieleden, vrienden, kennissen, buurtbewoners. Het ontworstelen aan het cultuurpatroon, waarin men is opgegroeid, blijkt een moeizame aangelegenheid te zijn.

De schrijver is van mening, blijktens zijn 'Woord vooraf', dat ons maatschappelijk systeem veel ongelijkheid voortbrengt waarvan o.a. volksbuurtbewoners het slachtoffer zijn.

Hoewel ons maatschappelijk systeem sociale en culturele ongelijkheid bevordert en in stand houdt meen ik niettemin

toch dat onze samenleving in zoverre is gedemocratiseerd dat het als individu mogelijk is het klasse- en standensysteem te doorbreken. Achteraf blijkt wel dat de prijs daarvoor niet mag worden onderschat en, om te kunnen slagen, men ook 'geluk' moet hebben. De opvatting, dat in onze maatschappij de besten heus wel zullen slagen in het bereiken van een meer 'kans-rijke positie' voor zichzelf en hun kinderen, is, wetenschappelijk gezien, onzin.

Men haalt nl. voorbeelden aan van 'geslaagden' maar niet worden onderkend de begaafden, die niet tot ontplooiing zijn gekomen tengevolge van de maatschappelijke omstandigheden waaronder zij zijn opgegroeid. Bovendien gaat het in feite niet om maatschappelijk te slagen in het leven. De weerzin tegen ons maatschappelijk systeem

is, dat mensen niet tot ontplooiing hebben kunnen komen tengevolge van het sociale milieu waaruit zij afkomstig zijn en daarom eenzijdige maatschappelijke contacten hebben, zich emotioneel weinig gedifferentieerd hebben ontwikkeld, beperkt zijn wat hun culturele interesses betreft en intellectueel onderontwikkeld zijn. Het 'mens-zijn' als zodanig is in het geding. Vandaar dat in het Rotterdamse project Onderwijs en Sociaal Milieu zoveel aandacht is besteed aan het formeren van oudergroepen.

Het boek van Joop Simonse is een belangwekkende studie mede voor het opvoeden en onderwijzen van kinderen in achterstandsituaties.

J. H. N. Grandia

Mededelingen

Symposium 'Ontwikkeling van de Interdisciplinaire Onderwijskunde'

In het kader van het 73ste lustrum der Rijksuniversiteit Groningen wordt door de vakgroep onderwijskunde en de facultaire vakgroep interdisciplinaire onderwijskunde een symposium georganiseerd met als thema: 'Ontwikkeling van de Interdisciplinaire Onderwijskunde'.

Het symposium wordt gehouden op 20 en 21 september a.s. Voor nadere inlichtingen wende men zich tot:

dr. J. J. Peters – vakgroep onderwijskunde (050-115253)

drs. M. Heinink – facultaire vakgroep interdisciplinaire onderwijskunde (050-117574)

E. Vos – student-assistent (050-115258)

Nieuwe reeks 'Interne Mededelingen' van het Instituut voor Onderwijskunde Katholieke Universiteit Nijmegen

Binnen het Nijmeegse Instituut voor Onderwijskunde is een reeks 'Interne Mededelingen' verschenen onder redactie van dr. B. Th. Brus, prof. dr. A. M. P. Knoers, drs. D. J. P. van de Laar en prof. dr. E. Velema; redactiesecretaris J. W. F. M. Knapen.

De reeks 'Interne Mededelingen' heeft ten doel waardevolle scripties, artikelen, verslagen van onderzoek e.d. beter toegankelijk te maken voor een beperkte kring van vakgenoten en a.s. beoefenaren van de onderwijskunde. De bijdragen die in de reeks worden opgenomen zullen veelal een voorlopig karakter dragen en dientengevolge wetenschappelijk gezien bescheiden van aard zijn. De redactie hoopt evenwel met deze reeks bij te dragen tot discussie, tot uitwisseling van ideeën en onderzoeksresultaten en tot verbetering van de informatie over het werk van de Nijmeegse Vakgroep Onderwijskunde.

De reeks 'Interne Mededelingen' wordt geopend met de volgende drie publicaties:

1. 'Enkele aspecten van een interdisciplinaire onderwijskunde' door J. A. Bulte en H. H. Tillema (Pedagogische Studiën 1978 (55) 477-492).
2. 'Basisautomatismen in het vak rekenen. Een onderzoek naar de beheersing van basisautomatismen in het

vak rekenen in het tweede, derde en vierde leerjaar van de basisschool met behulp van een auditief aangeboden toets' door de werkgroep 'Onderwijstoetsen' o.l.v. dr. M. J. C. Mommers.

Bij de toets die in deze publicatie besproken wordt behoort een geluidsband die in cassettevorm verkrijgbaar is.

3. 'Criteriumtoetsen en de hiërarchie van onderwijsdoelstellingen. Een onderzoek m.b.t. het algoritme voor vermenigvuldigen' door de werkgroep 'Criteriumtoetsen' o.l.v. dr. M. J. C. Mommers.

Publicaties die in de reeks 'Interne Mededelingen' verschijnen zijn, tegen kostprijs, te verkrijgen bij mw. L. G. G. M. Willems, Secretariaat van het Instituut voor Onderwijskunde, Erasmuslaan 40, Nijmegen. Telefoon: 080-512501.

Inhoud andere tijdschriften

Info

10e jaargang, nr. 4, 1979

Schooltijden in het kleuter- en lager onderwijs in Nederland, door R. Meijvogel

Hoe funderen we onze curricula? door D. Huizinga

Voorraad van vorige jaargangen en herdrukken

Pedagogisch Tijdschrift/Forum voor Opvoedkunde
4e jaargang, nr. 5, mei 1979

Gebruik en houding tegenover de vier voornaamste innovaties in het project menswetenschappen, door H. Jaspaert

Theorie-ontwikkeling op het terrein van de klinische en de orthopedagogiek, door P. M. Schoorl

Ervaringsgericht omgaan met kleuters (I), door L. Depondt, F. Laevers, R. Vandenberghen en M. van Mechelen

Van de Kernredactie

Kroniek en documentatie

Boekbespreking

Ingekomen boeken

Uit andere tijdschriften

Pedagogisch Tijdschrift/Forum voor Opvoedkunde
4e jaargang, nr. 6, juni 1979

Leefwereld en wetenschap, door J. Bijl
Ervaningsgericht omgaan met kleuters (II), door L. Depondt, F. Laevers, R. Vandenberghen en M. van Mechelen

De theorie van de interne organisatie van de Belgische lagere school tussen 1830 en 1897, door M. Depaep
Kroniek en documentatie
Boekbespreking

Tijdschrift voor Orthopedagogiek
18e jaargang, nr. 5, mei 1979

Redactioneel, door R. de Groot

Zijn lichtgewichtjes in het nadeel? door B. Evers-Emden
'Nadia', slachtoffer van de kille maatschappij, door N. Tinbergen

Alternatief spreken: de communicator, door M. van den Hoven en L. Speth

Oudergroepen: toepassing van mediatietherapie in een groep, door W. J. T. Klijn

'In de zandbak', door F. H. J. Sohl en J. H. Emck
Een onderzoek naar factoren die invloed hebben op het sociale redzaamheidsniveau van kinderdagverblijfpupillen (II) door M. A. Weijnenberg en B. F. van der Meulen
Boekbespreking

Weetwinkel

Ontvangen boeken

Hansma H., Heijnen J., Janssen-Vos Fr., *Praktijk binnen handbereik: het instituutpracticum in de opleiding voor*

onderwijsgeevenden, APS-cahier nr. 3, Van Walraven, Apeldoorn, 1979, f 9,50

Hilst R. van der, Sep S., *Seksuele vorming*. Een handleiding voor onderwijzers, vormingswerkers en ouders, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 1977, f 14,90

Satir V., *Menselijke contacten*, (oorspronkelijke titel: *Making contact*, 1976). Uitgeverij Nelissen, Bloemendaal, 1979, f 12,50

Storimans Th., *De benedengrens van de leerplicht*, Onderwijscentrum, Zeist, 1978/1979, f 11,25

Ontvangen rapporten

Hoger Katechetisch Instituut, Nijmegen, *Het gebruik van catechetisch onderwijsleermateriaal in het voortgezet onderwijs*, Rapport IA, Projekt Leerplanontwikkeling Katechese

Kleve H. en Dijk P. van, *Curriculumonderzoek bij 'Woord voor woord'*. Een onderzoek ten behoeve van de ontwikkeling van begeleidend materiaal bij een NOT-serie, Stichting Nederlandse Onderwijs Televisie, 's-Gravenhage